

Un inventari cartogràfic sense precedents

Castells, R.; Catllar, B.; Riera, J. (1994);
Atlas II Ciutats de Girona (s. XVII-XX)
Girona, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya,
demarcació de Girona/Diputació de Girona, 675 pàg.

El llibre que ens ocupa és el segon volum, i últim, d'una recerca per tot el món del material cartogràfic de les poblacions de les comarques gironines, que va començar ja fa bastants anys. Seguint la tradició establerta en el primer volum, l'edició té una qualitat magnífica, tant des del punt de vista estètic com des del punt de vista dels continguts.

L'*Atlas II* consta de tres grans parts totalment separades. A la primera podem seguir els textos introductoris i les valoracions de contingut. La segona part centra la major part de l'obra, ja que és la recopilació de la documentació cartogràfica. Aquesta documentació està separada per poblacions, i dintre les poblacions per la seva cronologia. La tercera part estaria formada pels annexos de l'obra.

En la primera part del llibre E. Xutglà, president de la demarcació de Girona del COAC, i Josep Arnau, president de la Diputació de Girona, fan una petita presentació de l'*Atlas*. En aquest mateix apartat, Antonio Benet centra la seva valoració en la situació estratègica de l'Alt Empordà, sobretot a partir del Tractat dels Pirineus. Per a ell, tant Figueres (castell de Sant Ferran) com Roses (la Ciutadella) són dos elements importantíssims per entendre la concepció estratègica d'aquesta zona.

Laurent Coudroy de Lille ens introdueix en un tema poc conegut; la importància del teixit social en l'enderrocament de les fortificacions. Quan les tècniques militars fan obsoletes aquestes construccions defensives, la gent comença a veure-les com les causants de molts problemes de caire social; evidentment, els ajuntaments també les veien com una trava important per al seu desenvolupament urbanístic. Va arribar a tal punt la situació, que la destrucció de fortaleses i muralles era considerada com una victòria social i política, fins i tot, podríem dir que era sinònima de noves llibertats. Evidentment, el seu enderroc no va ser gens senzill, l'autoritat militar no volia cedir-les, però, l'impuls vital que tenien les ciutats va fer desaparèixer poc a poc aquestes estructures de defensa.

Els autors de l'*Atlas II* divideixen la documentació en dos grups clarament diferenciats; en un primer grup situen la

cartografia dels segles XVII i XVIII. Són uns documents de caire militar, interessa reproduir les defenses i les rodalies de places fortes, en definitiva, punts d'una gran importància estratègic-militar. Per aquest motiu, la majoria de plànols d'aquesta època representen poblacions com Roses, Palamós, Hostalric, Puigcerdà, etc.

El segon grup estableix la seva cronologia a partir de la segona meitat del s. XIX. L'impuls econòmic i la conseqüent migració del camp a la ciutat fan necessaris uns nous plantejaments urbanístics que no poden ser assimilats per les velles construccions defensives. Així doncs, si en un primer moment el motor de la creació cartogràfica va ser el món militar, a partir de mitjan segle XIX serà la cartografia de caràcter urbà la gran protagonista. Serà la cartografia que intenta solucionar temes de creixement, temes de revisions urbanístiques. Apareixeran els plànols sectorials,

que intenten donar solucions a problemes molt particulars de cada ciutat.

El primer resultat aparent d'aquest canvi d'orientació, serà la proliferació de documentació de ciutats i pobles que fins a la data no havien tingut gaire representació. Això no ens ha d'estranyar, ja que el creixement urbà va afectar d'una manera important a totes les poblacions.

La segona part del llibre, com ja hem dit al començament, és el recull de la documentació, i, per tant, la part més important de l'Atlas. Aquesta documentació queda dividida en dos grups:

– Cartografia de les 11 poblacions que tenen més documentació. La seva situació és per ordre alfabètic: Blanes, Cadaqués, Camprodon, Figueres, Hortalric, Olot, Palamós, Puigcerdà, Ripoll, Roses i Sant Feliu de Guíxols. Les representacions gràfiques de cada ciutat estan acompanyades de les seves dades tècniques, i com a introducció a cada població hi ha unes interessants notes del seu creixement històric.

– Apartat amb reproduccions, en general més reduïdes, on podem gaudir de la cartografia de les poblacions amb menys quantitat de material. Evidentment aquesta quantitat de material està en proporció directa amb la seva

importància estratègic-militar en els segles XVII i XVIII.

Completa l'Atlas una sèrie d'annexos on podem veure la relació de plànols no publicats, i també la traducció dels textos introductoris al castellà i l'anglès.

Tal com va passar amb l'Atlas I, estem davant d'una obra eminentment recopilatòria que pretén ser la base d'estudis i investigacions. De totes maneres hi ha una diferència important: l'Atlas I en tractar només de la ciutat de Girona conservava un cos homogeni; per contra, el que ens ocupa, a causa òbviament la dispersió del seu material i la manca de referències dels textos vers les reproduccions, permet un seguiment purament visual de la cartografia. Evidentment que un inventari d'aquest tipus no ha de tenir necessàriament grans explicacions, però sí que hauria estat interessant una petita reflexió de comparativa històrica dels creixements urbans de les

diferents ciutats tractades, que hauria pogut servir de fil conductor per poder interpretar l'obra des del punt de vista profà.

De totes maneres, l'Atlas I i l'Atlas II constitueixen una base de dades increïble. Han de ser punt de referència obligada per a tots els estudis històrics, geogràfics, demogràfics, urbanístics, etc. que facin referència a les poblacions tractades. Però, també ens han de servir per descobrir aquestes poblacions i la seva rodalia. Crec que l'Atlas I ha servit moltíssim per donar a conèixer espais de la ciutat de Girona molt desconeguts. Doncs ara ha de ser aquesta obra, que estem tractant, la que ajudi a desentafollar el castell de Sant Ferran, la Ciutadella de Roses, les muralles d'Hostalric, o tants i tants elements que podem descobrir només fullejant aquest magnífic treball.

Joan Reixach i Casals

